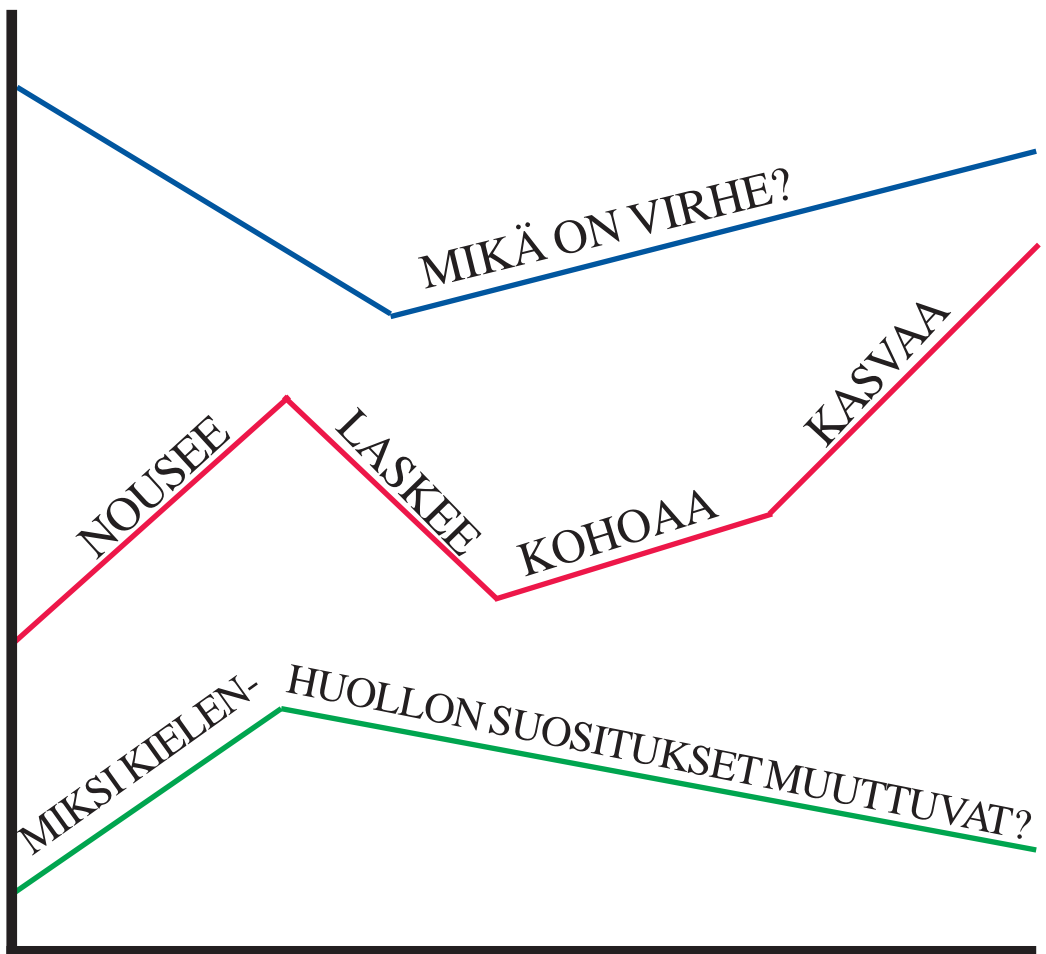


KIELIKUVIA

Nyky-suomen seuran lehti

- Kooste Kielipiiristä
- Riitta Kolu
- Salli Kankaanpää



KIELIKUVIA

ISSN 0783-6813

1/2010

Ilmestyy kahdesti vuodessa.
Julkaistu vuodesta 1985.

Toimituskunta

Yrjö Lauranto
Anne Mäntynen
Anna Lantee

Taitto ja kansi

Anna Lantee

Kielikuvia verkossa

www.nykysuomenseura.org

Julkaisija

Nykysuomen seura ry

Seuran osoite

Kieli- ja käännöstieteiden
laitos, suomen kieli
33014 Tampereen yliopisto

Sähköposti

kielikuvia@nykysuomenseura.org

Kotipaikka

Tampere

Sisällys

Pääkirjoitus

Yhteistä ja omaa kieltä.....3

Nykysuomen seuran tapahtumia

Helmikuun Kielipiiri.....4

Artikkelit

Salli Kankaanpää

Miksi kielenhuollon suositukset
muuttuvat?.....7

Riitta Kolu

Ostovoima nousee kohisten.....12

Pääkirjoitus

Yhteistä ja omaa kieltä

Suomi – kuten muutkin kielet – muuttuu koko ajan. Kielen muuttuminen on harvoin niin nopeaa, että siihen kiinnittäisi erityistä huomiota. Joitakin kielen muutos harmittaa, toiset taas pitävät sitä itsestään selvänä. Kielenhuoltajilla ja -tutkijoilla on tapana vakuutella huolestuneille kielenkäyttäjille, että muutoksista huolimatta suomen kieli voi hyvin ja huoli sen rappeutumisesta on turha.

Kielenhuollon tehtävänä on pitää huolta siitä, että kielen käyttäjillä on yhteinen kieli, jonka avulla voi hoitaa yhteisiä asioita. Minkä tahansa kirjakielen kehittämisessä ja ylläpitämisessä voidaan erottaa ainakin kolmenlaisia tavoitteita: kielen kehittäminen ja rakentaminen, kielen ylläpitäminen ja säilyttäminen käyttökelpoisena sekä kielen elvyttäminen. Suomen kirjakielen perusta rakennettiin 1800-luvulla, ja ainakin sata vuotta suomenkielisillä on siis ollut kieli, jolla voi hoitaa yhteisiä asioita. Suomen kielen puhujat ovat oikeastaan todella onnekkaita. Meillä on omien puhekieliemme ja murteidemme lisäksi yhteinen yleiskieli, joka on omalla tavallaan valmis eikä missään nimessä elvytyksen tarpeessa, kuten vaikkapa inarinsaame.

Suomen kielen huollossa eletään nykyisin aikaa, jolloin keskeistä on huolehtia siitä, että yhteinen kieli säilyy sillä tavalla käyttökelpoisena, että sen puhujat ja kirjoittajat voivat edelleen ymmärtää toisiaan. Koska kieli muuttuu jokapäiväisessä käytössä eikä esimerkiksi kielitoimistossa, saattavat myös kirjakielen normit muuttua. Salli Kankaanpää kertoo tämän numeron kirjoituksessaan tarkemmin siitä, miten ja miksi kielenhuollon suositukset nykyisin muuttuvat. Kuten Kankaanpää korostaa, on tärkeää muistaa, että kyse on suosituksista, joiden tarkoitus on helpottaa ja tukea kielenkäyttäjien tekemiä ratkaisuja.

Yhteisen kirjakielen ylläpitämisen lisäksi kielenhuoltoa on myös kielen aseman huolto. Kielen asemasta pidetään huolta muun muassa poliittisilla päätöksillä, mutta yksi tapa huolehtia oman kielen asemasta on tehdä arjen kielipolitiikkaa: siis ylipäätään käyttää omaa äidinkieltään ja pohtia, miten, missä ja miksi sitä käyttää.

Anne Mäntynen

Helmikuun Kielipiiri

Kielipiiri kokoontui taas helmikuun lopussa. Puheenaiheena olivat tällä kertaa virheet. Kielipiirissä esiin nousseita asioita tiivistää seuraavassa kirjoituksessa **Tapani Kusnetsoff**.

Virhe ei ole minni

Virhe on suomen kielessäkin virhe. Virhe on poikkeama normista, konventiosta, eikä virheistä päästä kutsumalla niitä variaatioksi, sillä variaatio on suurimmalta osalta funktionaalista, merkityksellistä. Virheelle ei tarvitse keksiä lempeämpää nimitystä. Virhe-sanaa ei pidä korvata esimerkiksi minni- tai pampula-sanalla.

Kielipiirissä arvioitiin virheiden painoarvon olevan jälleen nousussa, vaikka paluuta vuosikymmenten takaiseen tuskin on odotettavissa. Heiluriliike on mitä ilmeisimmin vaihtanut jo suuntaa.

Virheet olivat pitkään korostetussa asemassa esimerkiksi ylioppilaskirjoituksissa. Aineita arvioitiin painotetusti virheistä lähtien, vaikka kielen arvo ei mitenkään voi rakentua yksinomaan virheiden välttämiseksi. Tämän jälkeen virheet on monin paikoin haluttu lakaista yhä enemmän maton alle. Virheitä on puolusteltu henkilökohtaisiksi valinnoiksi silloinkin, kun perustelu ei ole ollut kestävä. Yhteiskunnallista ajattelua hallitseva individualismi on pyrkinyt kampaamaan virheet.

Puurot ja vellit ovat menneet sekaisin, kun jopa täysin selvät konventioiden vastaisuudet on haluttu tulkita hyväksyttäväksi variaatioksi. Joskus nimittäin tilanteinen variaatio näkyy käsitettävän täysin epäfunktionaaliseksi, vaikka tilanteisen variaation ydin on juuri siinä, että useimmat kielelliset valinnat riippuvat kielenkäyttötilanteesta. Ei ole haluttu aina myöntää edes sitä, että on erikseen selviä virheitä ja tulkinnanvaraisia virheitä.

Tampereen yliopiston suomen kielen lehtorin Yrjö Laurannon alustuksen pohjalta käydyssä keskustelussa korostettiin, että yliopisto-opetus ei voi painottua kielenhuoltoon. Jokaisen suomen kielen asiantuntijan on silti osattava käyttää kieltä konventioiden mukaan erilaisissa tilanteissa ja eri tarkoituksiin: tilanteisesti oikein.

Suomen kielen opiskelijan on kyettävä erottamaan oikea väärästä siinä, missä ruotsin kielen tai saksan kielen opiskelijankin. Tämä on tärkeää muun muassa siksi, että useimmat opiskelijat toimivat valmistuttuaan kielenhuoltajina. Tutkijoiksi päätyy vähemmistö, joten kielen ja sen ilmiöiden ymmärtäminen ei yksin riitä. Toisaalta myös kielenhuollon opetusta pitäisi kehittää niin yliopistoissa kuin yleissivistävässä koulussa yhä enemmän siihen suuntaan, että sitä ohjaisi ymmärrys siitä, mitä “sääntöjen” takana piilee. Yrjö Laurannon

mielestä suomen kielen asiantuntijan ei pitäisi esimerkiksi tehdä pilkkuvirheitä – ainakaan tiedostamattaan. Oikeinkirjoitussääntöjen hallitseminen on seminaarissa alin rima. Tärkeitä asioita ovat myös selkeä lauserakenne ja tekstin rakenne.

Mitä virallisemmasta tekstistä on kyse, sitä enemmän oikeakielisyyteen on kiinnitettävä huomiota. Kielenhuolto palvelee sanonnan yksiselitteisyyttä ja selkeyttä. Parhaimmillaan viestin vastaanottajan ei tarvitse lainkaan kiinnittää huomiota tekstin oikeakielisyyteen.

Toisaalta on tunnustettava se, että virheeksi arvioiminen on usein jossain määrin myös henkilökohtainen valinta. Kunkin mieltymykset vaikuttavat siihen, miten suureksi mikäkin virhe koetaan.

Kielipiirissä todettiin Tampereen yliopistossa suomen kielen opetuksessa painotetun viime vuosina aivan oikein perusasioita. Kirjoittamisen opetus on kuitenkin valitettavan vähäistä.

Kielipiiri kokoontuu kerran kuussa kieleen liittyvien kysymysten ja havaintojen (ja kenties viinilasillisenkin) äärelle. Keskustelemme hyvin vapaamuotoisesti pienistä ja suurista esiin nousevista aiheista, yksittäisestä pilkusta tai kokonaisesta kielitaidosta. Kielipiiri on avoin kaikille kielestä kiinnostuneille. Keskusteluun osallistuminen ei edellytä asiantuntijuutta tai erityistä valmistautumista. Riittää, että tulet paikalle ja heittäydyt mukaan!

Kullekin kokoontumiskerralle päätetään ennalta aihepiiri, jonka ympärillä keskustelua käydään - tai jonka ympäriltä ainakin lähdetään liikkeelle. Ehdotuksia aiheiksi, havaintoja ja kysymyksiä voi lähettää sähköpostitse Yrjö Laurannolle osoitteeseen puheenjohtaja@nykysuomenseura.org.

Kielipiiri kokoontuu kuun viimeisenä perjantaina klo 16 baarissa nimeltä 2h+k (Aleksanterinkatu 33, Tampere). Koosteita Kielipiirin keskusteluista julkaistaan Kielikuvia-lehdessä.

Nykysuomen seura ry. ja Kopula ry. järjestävät

Muuttuva suomi

-keskustelu- ja esitelmätilaisuuden

25.3.2010

klo 17.00–19.00

Tampereen yliopistossa
Pinni B -rakennuksen salissa B 1097

Ennen Muuttuva suomi -tilaisuutta pidetään Nykysuomen seuran vuosikokous suomen kielen oppiaineen kirjastossa (sali Pinni B 4034, rakennuksen eteläsiipi, 4. krs).

17.00–17.30

Liisa Mustanoja

Muuttuvat murteet

17.40–18.10

Hanna-Riikka Hodges

Muuttuvat potentiaalimuodot

18.20–18.50

Yrjö Lauranto

Muuttuvat direktiivit

Tervetuloa!

Salli Kankaanpää

Miksi kielenhuollon suositukset muuttuvat?

Esitelmä kevätteemapäivässä 26.2.2009

Laajimmillaan kielenhuolto on kielen aseman huoltoa. Esimerkiksi kielipoliittisen toimintaohjelman Suomen kielen tulevaisuus (2009) tavoitteena on säilyttää suomi kaikilla yhteiskunnan aloilla käytettävänä kielenä muiden kielten rinnalla. Kielen aseman huoltoon liittyy myös se, että pidetään huolta kielen käyttökelpoisuudesta, kuten siitä, että kieliyhteisöllä on toimiva yleiskieli.

Kielenhuollon ydintehtävä on huolehtia yleiskielen normeja koskevien suositusten ajantasaisuudesta. Kielenhuollon suositukset koskevat kirja- ja yleiskielessä käytettäviä rakenteita, sanastoa ja nimistöä. Rakennesuosituksat kohdistuvat oikeinkirjoitukseen (esim. sanojen ja nimien oikeinkirjoitus, pilkkusäännöt) sekä muoto- ja lauserakenteeseen (esim. *palveluiden ~ palveluitten*, omistusliitteen käyttöä koskevat suositukset). Sanasto- ja nimistösuositukset koskevat myös merkitystä ja käyttöä.

Kielenhuollon virallinen toimija on Kotimaisten kielten tutkimuskeskus (Kotus). Kotuksessa suomen kielen huolto ja kielenhuollon suositusten antaminen kuuluu kielenhuolto-osastolle eli Kielitoimistolle. Sanastosuosituksien antamisessa myös yhteistyö Kielitoimiston sanakirjan toimituksen kanssa on olennaista.

Kielenhuollon asiantuntijaelimenä toimii Kotuksen suomen kielen lautakunta, jonka tehtävänä on päättää periaatteellisista ja

yleisluonteisista suosituksista. Lautakuntaan kuuluu mm. suomen kielen professoreita sekä kielen opetuksen ja käytön asiantuntijoita. Suosituksia ja niiden mahdollista muuttamista käsitellään suomen kielen lautakunnassa erityisesti silloin, kun kyseessä on periaatteellinen asia, johon lautakunta on aiemminkin ottanut kantaa. Aloitteen suosituksen muuttamisesta tekee tällöinkin yleensä Kielitoimisto, joskus myös muilta tahoilta tulleiden ehdotusten perusteella.

Suosituksat muotoillaan ohjeiksi, joita julkaistaan kielenhuollon tiedotuslehdessä *Kielikellossa*, kielenhuollon verkkosivuilla (www.kotus.fi > Suomen kielen lautakunta sekä Kielitoimisto > Ohjeita ja suosituksia), kielenhuollon oppaissa (mm. *Kielitoimiston oikeinkirjoitusopas* 2009) sekä *Kielitoimiston sanakirjassa* (2008). Suositusten mukaista yleiskieltä opetetaan kouluissa alakoulusta alkaen korkeakouluopintoihin asti, ja suosituksia kerrataan myös työelämän kirjoittajille pidettävillä kielenhuollon kursseilla.

Kuka suosituksia tarvitsee?

Kielenhuollon suosituksia sovelletaan yksittäisten tilanteiden kielenkäytön parantamiseen. Kielitoimisto soveltaa ja auttaa soveltamaan suosituksia tarjoamissaan käytännön kielenhuoltopalveluissa, kuten neuvonnassa, tekstintarkistuksessa ja koulutuksessa. Kielitoimiston puhelin-

neuvonnassa suomen kielen käytön kysymyksiin on vastattu vuodesta 1945. Puheluitten määrä on vähitellen pienentynyt Kielitoimiston verkkosivujen myötä (näiden latausmäärä oli vuonna 2009 yli puolitoista miljoonaa), mutta silti neuvontaan tuli vuonna 2009 noin 5 500 puhelua. Noin kolmasosa soittajista kysyi useamman kuin yhden kysymyksen, ja useimmiten neuvoja tarvittiin omaan kirjoittamiseen tai muiden tekstien viimeistelyyn. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus on kielenhuollon auktoriteetti, johon myös yksityiset käytännön kielenhuoltajat vetoavat.

Kykyä valita kielimuoto tilanteen mukaan on yleisesti pidetty tärkeänä osana niin vieraan kuin oman kielen taitoa (esim. Lauranto 2009). Kielimuodon valinnalla myös rakennetaan tilannetta esimerkiksi viralliseksi tai epäviralliseksi. Normitettu yleiskieli ei ole paras valinta kaikkiin kielenkäyttötilanteisiin, mutta useimpiin kirjoitustilanteisiin se sopii edelleen. Vaikka sähköisen viestinnän myötä julkisuudessaakin näkee kirjoitettuna yhä enemmän myös muita kielimuotoja, yleiskielistä kirjoitustaitoa tarvitaan työelämässä entistä enemmän, kun ammatista riippumatta tekstien laadinta kuuluu yhä useamman toimenkuvaan. Tämä näkyy myös Kielitoimiston puhelinneuvonnassa, jonne otetaan yhteyttä ennen kaikkea työelämän kielenkäytön ongelmissa (Kankaanpää 2010).

Kielenhuollon suosituksia tarvitaan erityisesti asiatekstejä kirjoitettaessa, mutta myös julkinen puhe esimerkiksi monissa television ja radion asiaohjelmissa on pitkälti yleiskielistä. Yleiskielen useimpia rakennormeja noudatetaan erikoiskielisissäkin teksteissä, vaikka niissä käytetäänkin alan omaa sanastoa ja mahdollisesti myös joitakin alakohtaisia merkintätapoja. Kielitoimiston puhelinneuvonnan asiakas-

kyselyyn osallistuneet kertoivat tarvitsevana kielenhuoltoneuvoa mm. seuraavia julkaisufoorumeita varten: asiakaslehti, asiakirja, ateriapakkauksen etiketti, esite, gradu, hääkutsu, ruokalista, viranomaispäätös, viranomaisjulkaisu, intranet, käsikirjoitus, käsiohjelma, kauppakirja, käyntikortti, käyttöohje, koulu, konsertti, kuvasto, mainos, näyttely, opaste, opinto-opas, tutkielma, oppikirja, pöytäkirja, puhe, puhelinluettelo, suoramarkkinointi, teksti-tv, todistus (ks. Eronen 2010).

Suosituksset muuttuvat, kun kielenkäyttö muuttuu

Kielenhuollon suosituksia ei ole pakko noudattaa. Ne tosiaan ovat vain suosituksia, eivät rangaistavia määräyksiä, eikä niiden noudattamatta jättämisestä seuraa suoranaisia rangaistuksia. Koska monilta teksteiltä odotetaan yleiskielistä ilmaisua, suositusten vastaisesta kielenkäytöstä voi seurata opettajan, esimiehen, asiakkaitten tai muiden lukijoiden paheksuntaa. Äidinkielen ylioppilaskokeessa ja muissakin oppinäytteissä suositusten laajamittainen noudattamatta jättäminen vaikuttaa arvosanaan. Jos jokin suositus kuitenkin jää hyvin yleisesti noudattamatta, se saattaa muuttua.

Viime kädessä kieliyhteisö valitsee, mitä suosituksia se noudattaa. Siksi suositusten pitää olla hyvin perusteltuja ja vastata kielenkäyttäjien tarpeisiin. Kielenhuoltoon kuuluu suositusten ajantasaisuudesta huolehtiminen. Suosituksista tiedotetaan jatkuvasti, jotteivät ne jäisi noudattamatta vain tiedonpuutteen vuoksi, mutta samalla niiden noudattamista seurataan. Jos tiedottaminen ei lisää suosituksen noudattamista, suositusta arvioidaan uudelleen ja sitä mahdollisesti muutetaan.

Tavallisin syy kielenhuollon suosituksen muuttamiseen onkin se, että todellinen

kielenkäyttö on muuttunut. Muuttuminen on elävälle kielelle ominaista. Se johtuu lukuisista syistä, kuten muiden kielten ja muiden kielimuotojen vaikutuksesta. Yleiskielen muuttumiseen vaikuttavat nykyisin huomattavasti myös uudenlaiset viestintävälineet, jotka mahdollistavat sen, että entistä enemmän julkaistaan kirjoitettuja tekstejä, joiden kieliasua eivät ole tarkistaneet kustannustoimittajat ja muut kielenkäytön portinvartijat.

Kielenhuollon periaatteiden vaikutus suosituksiin

Kielenkäytön muuttumisen lisäksi kielenhuollon suosituksiin vaikuttavat uudet tutkimustulokset ja niistä kumpuavat uudet näkemykset kielestä ja kielenkäytöstä. Kielentutkimuksessa on esimerkiksi yhä enemmän alettu kiinnittää huomiota kielen tilanteiseen vaihteluun. Syvemmältä kysymys on myös kielenhuollon periaatteiden ja kielenhuollon ideologioiden muutoksista.

Viime vuosisadan alkupuolella tärkeä suomen ja monen muunkin kansalliskielen huoltoa ohjaava periaate oli purismi. Suomessa se ilmeni svetisistien eli ruotsinmukaisten ilmaustapojen vastustuksena. Tunnettu kielenhuoltaja E. A. Saarimaa piti oppaissaan *Huonoa ja hyvää suomea* (1930) sekä *Kielenopas* (1947) lukuisia ilmaustyyppisiä kartettavina niiden (oletettuna) ruotsin mallin mukaisuuden vuoksi. Osa näistä ilmaustyypeistä on sittemmin hyväksytty yleiskieleen, koska svetisistisyyden välttämiseksi suomen kielen huollon periaatteena on luovuttu. Niinpä jo pitkään on ollut yleiskielen mukaista sanoa *kirjoittaa paperille, taulu on seinällä* (eikä svetisistisyyttä välttämällä vain *kirjoittaa paperiin, taulu on seinässä*). Vuonna 2001 suomen kielen lautakunta hyväksyi aiemmin svetisistisenä torjutun ilmaustavan *maksaa euroissa* (ilmaustyyppin

maksaa euroina rinnalle). Vuonna 2003 taas hyväksyttiin ns. tavan adessiivi (*tehdä huolella, muistaa rakkaudella*). Periaatteiden muutoksista kertoo sekin, että osaa aiemmin svetisistisyyden vuoksi torjutuista ilmaustavoista kartetaan nykyisin muilla perusteilla, kuten niiden epätasällisyyden vuoksi (esim. *määrätty asia* on täsmällisemmin *tietty asia* – kukaanhan ei ole määrännyt asiaa). (Kolehmainen 2009a.)

Kielenhuollon periaatteita on ollut ja on edelleen lukuisia, ja niillä on kaikilla ideologinen pohjansa (Mantila 2005). Nykyisessä kielenhuollossa sovelletaan mm. seuraavia, osin toisilleen vastakkaisiakin periaatteita:

- vakiintuneisuus
- esiintymäyleisyys
- viestinnällisyys (selkeys ja ymmärrettävyys)
- johdonmukaisuus (järjestelmän yhtenäisyys)
- omakielisyys (vrt. purismi)
- kansainvälisyys
- taloudellisuus (mm. ilmauksen lyhyys)
- poliittinen korrektius
- opittavuus
- sovellettavuus (myös tekninen).

Keskeinen on edelleen Matti Sadeniemen korostama periaate: ”Vakiintuneeseen älä kajoa!” Käytännössä se tarkoittaa, että vanhaa suositusta muutetaan vain painavasta syystä. Tavallisin painava syy on suosituksen mukaisen ilmaustavan harvinaisuus ja kilpailevan ilmaustavan yleisyys. Pelkästään muista syistä vakiintunutta suositusta muutetaan vain harvoin. Esimerkiksi suosituksia eräiden etnisten ja sukupuoleen viittaavien nimitysten käytöstä on kuitenkin muutettu poliittisen korrektiu-

den periaatteen nojalla.

Periaatteita on painotettu eri aikoina eri tavoin, ja tämä on johtanut myös suosituksen muuttamiseen. Muotojärjestelmän johdonmukaisuutta ei enää 1980- ja 1990-luvulla pidetty yhtä tärkeänä kuin aiemmin, vaan sen ohi nousivat esiintymäyleisyyden ja viestinnällisyyden periaatteet. Suomen kielen lautakunta hyväksyi 1980-luvulla yleiskieleen yleisyyden perusteella epä-säännönmukaisesti muodostetut johdokset *maadoittaa* ja *kattaa*. Aiemmin ainoana oli suositeltu säännönmukaisia johdoksia *maattaa* (vrt. *maa* > *maattaa* kuten *vyö* > *vyöttää*) ja *kattamus* (vrt. *kattaa* > *kattamus* kuten *luottaa* > *luottamus*). (Kielikello 1/1988, s. 27–28.) 1990-luvulla taas hyväksyttiin sanalle *viive* astevaihteluton taivutustapa *viiveellä*, joka monen mielestä on ainoa mahdollinen *haave*-tyyppisten sanojen mallin mukaan, vaikka se onkin epä-säännöllinen verbijohdoksille (vrt. *viipyä* > *viive* : *viipeellä* kuten *taipua* > *taive* : *taipeella*) (Kielikello 2/1995, s. 29).

Yleisyyden ja viestinnällisyyden periaatteet ohittivat johdonmukaisuuden periaatteen myös silloin, kun suomen kielen lautakunta hyväksyi 1990-luvulla monisanan kaksinkertaisen partitiivimuodon *montaa*. Perusteluna on, että tämän muodon käyttö selventää merkitystä yhteyksissä, joissa ei muuten ole selvää, onko kyseessä osa- vai kokonaisobjekti (vrt. *söin monta juustoa* ja *söin montaa juustoa*). (Länsimäki 1995.)

Suosituksen opittavuutta lautakunta painotti todetessaan 2000-luvulla, että kielenkäyttäjien on vaikea pitää erillään tapauksia, joissa nimikemäärä on määritteellinen ja joissa se on määritteetön. Siksi hyväksyttiin suositus, jonka mukaan määritteellisenkin tittelin voi jättää taivuttamatta tai taivuttaa sitä vanhan suosituksen mukaisesti (*koulun rehtori* ~ *koulun rehtorille*

Maija Meikäläiselle). (Kolehmainen 2005, hankaluuden perusteista myös Viinikainen 2010.)

Taloudellisuuden eli lyhyden periaatetta on sovellettu mm. eräissä lyhenne-suosituksissa, kun erityyppisistä lyhenteistä on vähitellen jätetty väli- ja loppupisteitä pois (Kolehmainen 2009b). 1980-luvulla pisteet jätettiin lautakunnan suosituksen mukaan pois lyhenteistä *ry, oy* jakymien yhteydessä mutta 2000-luvulla myös muista vastaavista nimien yhteydessä esiintyvistä lyhenteistä (*oyj, srk*) sekä eräistä muistakin pisteellisistä lyhenteistä silloin kun ne esiintyvät yhdyssanan alkuosana (*srk-yhtymä, yo-kokelas*).

Suosituksen muutos – hyvästä vai pahasta?

Jos uusi suositus vastaa todellista kielenkäyttöä, se on helpompi oppia ja virheiden määrä ikään kuin itsestään vähenee. Toisaalta vanhan suosituksen omaksuneiden on opittava tilalle uusi. Tarvitaan runsaasti tiedottamista ja perusteluja, ja esimerkiksi oppikirjat, oikolukuohjelmat yms. on päivitettävä uuden suosituksen mukaisiksi, samoin vanhaa suositusta noudattavat vakiotekstit. Vähitellen vanhaa suositusta noudattavat tekstit alkavat vaikuttaa vanhanaikaisilta: miltä nykysilmin näyttää esimerkiksi teksti, jossa lyhenteen *jne.* sijasta kirjoitetaan vanhan suosituksen mukaan *j.n.e.?*

Suosituksen muutos voi myös johtaa uusiin soveltamisongelmiin. Kun sana *Internet* suositeltiin kirjoitettavaksi vain isolla alkukirjaimella, sanan kirjoittaminen yhdysosan osaksi sujui vaivatta yhdysmerkin avulla (esim. *Internet-palvelin*). Kun suositusta muutettiin ja rinnalle hyväksyttiin myös pienialkukirjaiminen *asu*, kirjoittaja joutuu sanakohtaisesti pohtimaan, käyttääkö yhdysmerkkiä vai ei (tarvitaan-

ko sanaan *internet-yhteys* yhdysmerkkiä sanan osien hahmottamisen avuksi, mutta onko *internetpalvelin* selkeälukuinen myös ilman yhdysmerkkiä?).

Jos uusi suositus hyväksytään vanhan lisäksi, niin kuin yleensä tehdään, vaihtoehtoja on aiempaa enemmän. Vaihtelun hyväksyminen lisää suvaitsevaisuutta ja vähentää virheitä. Seurauksena saattaa kuitenkin olla myös valinnan vaikeutta ja epätietoisuutta oikeasta vaihtoehdosta. Yleisten suositusten täydennykseksi saatetaan tarvita yritys- ja julkaisukohtaisia suosituksia siitä, mikä oikeista vaihtoehtoista valitaan, esimerkiksi mikä lyhenteen useista kirjoitus- tai taivutustavoista tiettyyn julkaisuun tai tietyn yrityksen teksteihin valitaan.

Useita oikeita vaihtoehtoja voi myös olla vaikea pitää mielessä, varsinkin jos lisäksi edelleen on myös kartettavia. Esimerkiksi lyhenteiden taivutuksessa on paljon suosittelavia vaihtoehtoja (*Kelaan* tai *KELAan*), mutta silti usein näkee myös suositusten vastaisia asuja ("KELA:an").

Aivan hevillä suosituksia ei siis muuteta, eikä suosituksen perusteltukaan muuttaminen yleensä saa kaikkien varauksetonta kannatusta. Kielitoimiston tutkijat Riitta Eronen ja Sari Maamies (1999) ilmaisevat asian ytimekkäästi näin:

"Kielenhuoltajat saavat usein kuulla moitteita siitä, että vanhoja ohjeita muutellaan ja kielenkäyttönormeissa 'annetaan periksi huolimattomalle kielenkäytölle'. Mutta kieli muuttuu, ja silloin, kun kieliyhteisö ei sisäistä eikä siis hyväksy jotain kielenhuollon normia, sitä pitää voida muuttaa. Muutoksissa ollaan kuitenkin pidättyväisiä, eikä normia väljennettäessä sitä muuteta niin, että aikaisemman ohjeen noudattaminen olisi väärin."

Lähteet

- Eronen, Riitta 2010: Kysymysten kertomaa. – Ilmestyy *Kielikellossa* 1/2010.
- Eronen, Riitta ja Maamies, Sari 1999: Miksi kielitoimisto "antaa periksi"? – *Kielikello* 4/1999, s. 30–31.
- Kankaanpää, Salli 2010: Kielineuvontaa puhelimitse. – Ilmestyy *Kielikellossa* 1/2010.
- Kielitoimiston oikeinkirjoitusopas* 2009. 7., uudistettu ja korjattu painos. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 147. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Kielitoimiston sanakirja* 2008. CD-ROM, versio 2.0. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 149. Helsinki: Kielikone.
- Kolehmainen, Taru 2005: Nimikemääritteiden (titteliä) taipuminen. – *Kielikello* 3/2005, s. 4–6.
- Kolehmainen, Taru 2009a: Kielenhuoltoa sveltisismien varjossa. – *Kielikello* 3/2009, s. 11–15.
- Kolehmainen, Taru 2009b: Lyhenteiden loppupiste. – *Kielikello* 4/2009, s. 14–17.
- Lauranto, Yrjö 2009: Näkökulmia kielitaitoon. *Kielikuvia* 1/2009, s. 11–20.
- Länsimäki, Maija 1995: Montaa-partitiivi. – *Kielikello* 2/1995, s. 18–22.
- Mantila, Harri 2005: Kielikäsituksesta kielenhuollon uusiin periaatteisiin. – *Kielikello* 2/2005, s. 4–9.
- Suomen kielen tulevaisuus 2009 = *Suomen kielen tulevaisuus. Kielipoliittinen toimintaohjelma*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 155. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Viinikainen, Taru 2010: *Taipuuko "akrobaatti Aleksandra"?* *Nimikekonstruktio ja nimikkeen taipuminen lehtikielessä 1900-luvulta 2000-luvulle*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities, and Theology 1. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.

Riitta Kolu

Ostovoima nousee kohisten **Määrän lisääntymistä kuvaavat verbit** **Helsingin Sanomien talousuutisissa**

1. Johdanto

Viimeaikaiset tapahtumat Suomen ja koko maailman taloudessa eivät varmastikaan ole jääneet keneltäkään huomaamatta. Yhä useammat ihmiset jäävät vaille työtä ja leipäjonot pitenevät. Taloudellisen tilanteen seuraaminen kiinnostaa varmasti myös niitä, joiden elämään taantuma ei ole suoranaisesti vaikuttanut. Mediassa talouden uusimmat käänteet julistetaan isoin otsakkein ja asiantuntijoiden arvioita paremman huomisen saapumisajankohdasta kuunnellaan tarkasti. Onkin mielenkiintoista tutkia lingvistikseen näkökulmasta juuri taloustekstejä. Olen tutkinut talousuutisten kieltä kandidaatintutkielmassani (Kolu 2009), johon tämä artikkeli pohjaa. Tutkielmani keskittyy intransitiivisiin määrän lisäystä kuvaaviin verbeihin täydennyksineen. Tutkimusaineistonani ovat Helsingin Sanomien viikonloppunumeroiden talousosaston uutiset viikoilta 1–8 vuonna 2009.

Talosuutinen on omanlaisensa tekstilaji. Talousalan tekstit, kuten talosuutiset, koskevat sisällöltään kansantalouteen liittyviä asioita kuten rahaa, kaupankäyntiä ja pörssikursseja (Karvonen 1999: 151). Tyypillistä on myös runsas kielikuvallisuus. Metaforisuutta syntyy esimerkiksi silloin, kun yhdistetään abstrakti-, epäinhimillistarkoitteinen subjekti toimijaksi verbiin, johon yleensä liittyy inhimillistarkoitteinen subjekti

(*kansantalous menetti 34 400 työpaikkaa*, HS Talous 10.1.2009). Kielikuvallisuuteen liittyy myös talousteksteihin yhdistetty niin sanottu graafijargon (Karvonen 1999: 153). Tämä tarkoittaa sitä, että monesti talousalan teksteissä mitä tahansa muutosta, suurenemista tai pienenemistä, vahvistumista tai heikentymistä, kuvataan nousemiseksi tai laskemiseksi. Ilmiö selittyy sillä, että monet talousalan tekstit kirjoitetaan tilaston tai taulukon pohjalta: nouseminen ja laskeminen mukailevat siis tilastokäyrän suunnanmuutoksia. (Mts. 153.)

Ensisijaisesti minua kiinnostaa, minkälaisilla intransitiivisilla verbeillä Helsingin Sanomien talosuutisissa ilmaistaan määrän lisäystä ja minkälaisia pakollisia määritteitä nämä verbit saavat. On myös mielenkiintoista tutkia, vaikuttavatko talosuutisen tyypilliset piirteet, kuten kielikuvallisuus, siihen, minkälaisilla verbeillä muutosta ilmaistaan.

2. Verbit aineistossa

Määrän lisääntyminen on muutos-tapahtuma. Sitä voidaan kuvata muutosverbeillä, jotka kuvaavat yleensä ihmisen suorittamaa tekoa, joka aiheuttaa selvän muutoksen kohteen olomuodossa tai tilassa (Pajunen 1999: 45). Muutos voidaan ilmaista myös verbillä, joka on merkitykseltään joustava ja joka voi saada tietyissä määritysympäristöissä

muutosta kuvaavan tulkinnan.

Minulla on käsiteltävänäni 7 erilaista intransitiiviverbiä, jotka kuvaavat määrän muutosta, tässä tapauksessa määrän lisäystä: *kasvaa, nousta, kohota, kallistua, lisääntyä, kaksinkertaistua* ja *seitsenkertaistua*. Lisäksi mukana ovat rakenteet *olla kasvussa, kääntyä kasvuun* sekä *olla nousussa*.

Taulukko 1. Intransitiivisten lisäystä kuvaavat verbien määrät.

kasvaa	44
nousta	31
kohota	3
kallistua	3
lisääntyä	3
kaksinkertaistua	3
seitsenkertaistua	1
yhteensä	88

Taulukossa 2 on eriteltynä määrän lisäystä kuvaavat rakenteet.

Taulukko 2. Lisäystä kuvaavien verbi-rakenteiden määrät.

kääntyä kasvuun	1
olla kasvussa	1
olla nousussa	1
yhteensä	3

2.1 *kasvaa*

Aineistoni frekvenssiltään suurin verbi on *kasvaa*. *kasvaa* on polyseeminen verbi, mikä tarkoittaa, että sillä on useampia merkityksiä kuin yksi (Leino 1999: 121). Verbi kuvaa siis usein muutakin kuin konkreettista kasvua. Eri merkitykset tulevat esiin erilaisissa täydennysympäristöissä (ks. esim. 1 ja 2).

- (1) Lapsi kasvaa.
- (2) Lauri saisi kasvaa jo aikuiseksi!

Esimerkissä 1 on kyse ihmisen konkreettisesta pituuskasvusta, kun taas esimerkki 2 kuvaa henkistä kypsymistä. Kun subjektina ei ole enää elollinen olio, *kasvaa*-verbin tulkinta muuttuu entistä metaforisemmaksi (ks. esimerkkiä 3).

- (3) Nyt **muotiala** on kasvanut niin suureksi, että se synnyttää itsestään energiaa. HS Talous 15.2.2009

Kun puhutaan muotialan kasvamisesta, taustalla ovat aina inhimilliset toimijat. Ei olisi muotialaa ilman muotisuunnittelijoita, muotiliikkeiden pitäjiä, muotitoimittajia ja muodin kuluttajia. Nämä ihmistoimijat ovat kuitenkin esimerkissä 3 läsnä implisiittisesti. Lause saa pikemminkin sellaisen passiivisen tulkinnan, että muotiala on jotakin, mikä on vain prosessinomaisesti kasvanut ilman kenenkään vaikutusta. Virkkeen loppuosa korostaa inhimillisen toiminnan vähäistä vastuuta: muotiala on nykyään niin suuri, että se *synnyttää itsestään energiaa*.

Aineistossani yleisin yksittäinen subjektitarkoite verbille *kasvaa* on (jonkin) määrä (ks. esim. 4 ja 5).

- (4) Samalla ansiosidonnaisena maksettavan **työttömyysrahan määrä** kasvaa. HS Talous 14.2.2009

- (5) Autokauppaa koskevien **valitusten määrä** on kasvanut koko 2000-luvun. HS Talous 3.1.2009

Työttömyysrahan ja valitusten määrä ovat numeerisesti mitattavissa, joten niitä voidaan ajatella kuvattavan suuriksi tai pieniksi. Samalla tavalla mitattavia suureita ovat *talous, kysyntä, myynti* ja *työttömyys* (ks. esim. 6).

- (6) Suomen **talous** kasvaa vuodessa keskimäärin 1–2 prosenttia. HS Talous 22.2.2009

kasvaa-verbi saa yksittäisissä tapauksissa myös subjektin, jonka tarkoite ei ole mikään konkreettisesti kasvava olio eikä myöskään mitattavissa oleva asia, jonka voisi ajatella kasvavan suureksi (ks. esim. 7–8).

(7) Tammi-marraskuussa kaikkien transito-satamien **liikenne** kasvoi vielä viidenneksen.
HS Talous 3.1.2009

(8) Myös valmistatkoista tehdyt **valitukset** kasvoivat selvästi.
HS Talous 3.1.2009

Jos liikennettä ajattelee ihmisten, kulkuneuvojen sekä tavaroiden liikkeenä ja kuljetuksena paikasta toiseen, on vaikea kuvitella liikenteen olevan jotakin, joka voisi *kasvaa*. Kun ihmisiä tai tavaroita on liikenteessä enemmän, liikenne *vilkastuu*. On mahdollista, että *liikenne* on talousalan tekstejä varten ajateltu kokonaisuudeksi, joka koostuu erilaisista mitattavista ominaisuuksista. *Transito-satamien liikenne* on siis abstraktistunut tarkoittamaan liikkuvien ihmisten, autojen tai laivojen sijaan vaikkapa lastien ja kuormien määriä, lähtevien ja saapuvien laivojen ja muiden kulkuneuvojen määriä. Esimerkin 8 subjektitarcoite *valitukset* on vielä liikennettäkin vaikeampi hahmottaa abstraktiksi kasvajaksi. Yksittäisen lauseen perusteella on hankala tulkita, mitä *valitusten kasvamisella* oikein tarkoitetaan, mutta vastaus löytyy laajemmasta kontekstista (ks. esim. 9).

(9) Autokauppaa koskevien **valitusten määrä** on kasvanut koko 2000-luvun.
HS Talous 3.1.2009

Esimerkit 8 ja 9 ovat molemmat samasta uutisesta. Esimerkin 8 subjekti *valitukset* näyttääkin merkitsevän samaa kuin *valitusten määrä*. Taustalla saattaa

olla analogia, talousteksteissä kirjoitetaan usein esimerkiksi sekä *kysynnästä* että *kysynnän määrästä* tai *myynnistä* ja *myynnin määrästä*. *määrä*-sanana pois-taminen ei kuitenkaan onnistuisi tapauksissa, joissa kuvataan jotakin ihmistarkoitteista joukkoa. Se, että *työntekijöiden määrä kasvaa*, merkitsee tyystin eri asiaa kuin se, että *työntekijät kasvavat*.

kasvaa-verbi kuvaa perusmerkityksessään prosessia, jossa subjektin tarkoite muuttuu vähitellen. Vaikka verbi kuvaakin ajallisesti rajaamatonta prosessia, jolla ei ole ennalta määrättyä päätepistettä, ei kasvamisen voida ajatella jatkuvan loputtomiin (Hakulinen ym. 2005: 1436). Kasvaminen näyttäytyykin usein aspektiltaan rajaamattomana. Rajatun tapahtuman kuvaaminen edellyttää rajaavan adverbialin (Hakulinen ym. 2005: 1436). Aineistossani on esimerkkejä lauseista, jotka kuvaavat jo tapahtunutta kasvua jostakin tilanteesta johonkin toiseen tilanteeseen. Näissä lauseissa on aina mukana lauseen aspektia rajaavia määritteitä (ks. esim. 10).

(10) **Tammi-marraskuussa** kaikkien transito-satamien liikenne kasvoi vielä **viidenneksen**. HS Talous 3.1.2009

Esimerkissä on kuvattuna sekä kasvun aikaväli (*tammi-marraskuussa*) sekä kasvun määrä (*viidenneksen*).

2.2 nousta

nousta on aineistossani 31 osumallaan toiseksi frekventein lisääntymistä kuvaava verbi. *nousta*-verbi on polyseeminen: eri konteksteissa ja erilaisten täydennysten kanssa se saa erilaisia merkityksiä. Pajunen (1999: 53) nimittää *nousta*-verbiä yleismerkityksiseksi. Liikeverbinä *nousta* voi kuvata paikanmuutosta tai

asennonmuutosta. Saadessaan abstraktin subjektin täydennyksekseen *nousta*-verbin merkitys abstraktistuu (ks. esim. 11 ja 12).

(11) Tässä nyt nousi esiin **tällainen ongelma**.

(12) Kolmannelle sijalle nousi 15,5 prosentin äänimäärällä **Maltan euro**.
HS Talous 4.1.2009

Esimerkissä 11 *nousta*-verbi kuvaa sitä, että ongelma on havaittu, tullut ilmi (Pajunen 1999: 46). Esimerkissä 12 maltalainen euron kolikko saavutti kolmannen sijan Helsingin Sanomien tekemässä äänestyksessä, jossa lukijat saivat ottaa kantaa siihen, minkä euromaan euron kolikko on kaikkein kaunein.

Aineistossani kaikki *nousta*-verbin saamat subjektit ovat abstrakteja, ja suurin osa niistä ilmaisee jotakin numeerisesti mitattavaa asiaa (ks. esim. 13 ja 14).

(13) **Ruuan hinta** nousi jälleen tammi-kuussa Suomessa. HS Talous 14.2.2009

(14) **Kauppan arvo** nousi 60 miljardiin dollariin. HS Talous 24.1.2009

Tällaisia numeerisesti ilmaistavia suuruuksia voidaan ajatella abstraktisti korkeina tai matalina (Viertiö 1999: 27). Aineistossani on kuitenkin myös subjekteja, joiden tarkoitetta on vaikea ajatella mitattavaksi numeerisesti (ks. esim. 15).

(15) **Euroalueen työttömyys** nousi hieman joulukuussa.
HS Talous 31.1.2009

Työttömyys itsessään ei nouse tai laske. Kun euroalueen työttömyyden sanotaan nousevan hieman joulukuussa, tarkoitetaan sitä, että joulukuun aikana yhä useampi ihminen jäi ilman työpaikkaa.

kohota on intransitiivinen liikeverbi (Pajunen 1999: 158). *kohota*-verbi on *nousta*-verbin kaltainen, sillä myös *kohota* kuvaa paikan muutosta ja *nousta*-verbin tavoin se voi saada sekä toimijan liikettä edeltävää paikkaa kuvaavan erosijaisen adverbiaalitäydennyksen että liikkeen jälkeistä paikkaa kuvaavan täydennyksen (Hakulinen ym. 2005: 470). Aineistossani *kohota*-verbi esiintyy kuitenkin sellaisissa täydennysympäristöissä, että sen ei voi tulkita kuvaavan varsinaista liikettä, vaan määrän lisäystä (ks. esim. 16 ja 17).

(16) Lisäksi kuluttajien kontolle tulevat **vuosimaksut**, jotka on toisinaan leivottu pankkien palvelupaketteihin, mutta saattavat kohota American Expressin platinakortin 550 euron vuosimaksuun.
HS Talous 10.1.2009

(17) **Vuokrat** kohosivat lokakuussa lähes 4,6 prosenttia vuoden takaisesta.
HS Talous 7.2.2009

Kummassakin tapauksessa *kohota*-verbiin on liittynyt abstrakti subjekti-tarkoite (*vuosimaksut*, *vuokrat*), esimerkissä 17 lisäksi adverbiaali, joka kertoo lisäyksen määrän (*4,6 prosenttia*). Esimerkissä 16 adverbiaalitäydennys (*550 euron vuosimaksuun*) kertoo myös muutoksen jälkeisestä rahamäärästä, mutta sen voi myös tulkita kuvaavan kohoamisen jälkeistä paikkaa, jolloin se olisi tulosijainen lokaalinen obliikvi.

2.3 Rakenteet *olla nousussa*, *olla kasvussa*, *kääntyä kasvuun*

Aineistossani on yksi tapaus, jossa pelkän *nousta*-verbin asemesta on käytetty rakennetta *olla nousussa*. Samoin löytyy yksi tapaus, jossa *kasvaa*-verbin sijasta käytetään rakennetta *olla kasvussa* (ks.

esim. 18–19).

(18) **Konkurssien määrä** on kovassa nousussa. HS Talous 7.2.2009

(19) **Liittovaltion velan tarve** on rajussa kasvussa. HS Talous 24.1.2009

olla nousussa ja *olla kasvussa* ovat molemmat konstruktioita, jotka kuvaavat parhailtaan käynnissä tai juuri alkamaisillaan olevaa nousua ja kasvua (vrt. Hakulinen ym. 2005: 444). Esimerkki 18 kuvaa sitä, kuinka konkurssuja tehdään enemmän ja enemmän joka hetki. Toiminta eli nousu ei myöskään saa lauseessa minkäänlaista päätepidettä. Esimerkissä 19 liittovaltion velan tarve on ja tulee olemaan suurempi ja suurempi. Molemmissa lauseissa on toiminnan tapaa luonnehtiva adjektiivi. *kääntyy kasvuun* -rakenne esiintyy aineistossani kerran (ks. esim. 20).

(20) Suuressa lamassa **talouskasvu** supistui ja *kääntyi kasvuun* nopeasti. Käyrälle piirtyi V-kirjain. HS Talous 22.2.2009

Esimerkissä kääntyminen merkitsee siirtymistä supistumisesta kasvuun. *kääntyy kasvuun* merkitsee siis sitä, että talouskasvu supistui ensin ja alkoi sitten kasvaa.

Intransitiivinen *kääntyy* on johdettu transitiiviverbistä *kääntää*. *kääntyy* on usein merkitykseltään refleksiivinen, se ilmaisee liikettä suhteessa liikkujaan itseensä (*hän kääntyi katsomaan taaksensa*) (Pajunen 1999: 55). *kääntyy* voi saada subjektikseen myös elottoman tarkoitteen (*auto kääntyi vasemmalle*). Myös *talouskasvu* on elotontarkoitteinen. Tapaus ei ole kuitenkaan samanlainen kuin lauseessa *auto kääntyi vasemmalle*. Kun auto kääntyy, taustalla on selvästi ihmisen vaikutus. Auto ei voi liikkua – saati kääntyä – ilman ihmistä auton ratissa. Talouskasvu taas on abstrakti ilmiö. Ihmisen vaikutus talouskasvuun on paljon implisiittisempi kuin

ihmisen vaikutus ajoneuvoon. Esimerkistä voi siis saada kuvan, että talouskasvu ikään kuin *käänsi itsensä* kasvuun.

2.4 *kallistua, lisääntyä, kaksinkertaistua ja seitsenkertaistua*

Aineistossani esiintyvä *kallistua* on merkitykseltään selvärajainen: verbi on translatiivisella *tU*-johtimella johdettu adjektiivista *kallis* (Hakulinen ym. 2005: 338). *kallistua* merkitsee siis 'tulla, muuttua kalliiksi' (ks. esim. 21).

(21) — **ruoka** kallistui meillä tammi-kuussakin seitsemän prosenttia vuodentakaisesta HS Talous 14.2.2009

Selvästi määrän muutosta kuvaa myös verbi *lisääntyä*. (Ks. esimerkki 22).

(22) Totta kai **työt** lisääntyvät. HS Talous 10.1.2009

Toisin kuin muihin tutkimiini verbeihin *lisääntyä*-verbiin ei useinkaan liity adverbialia, joka kertoisi lisäyksen määrästä. Toisaalta esimerkissä 22 subjektina oleva *työt* on sellainen asia, jonka lisääntymistä tai vähenemistä on vaikea mitata tarkan numeerisesti. Töiden lisääntyminen voi merkitä enemmän työtunteja, kiireisempiä työpäiviä tai runsaammin erilaisia työtehtäviä. Esimerkissä ei myöskään tarkoiteta kenenkään tietyn henkilön työtä, vaan työt ylipäätään lisääntyvät yrityksissä, joista osa työntekijöistä joutuu lähtemään.

kaksinkertaistua ja *seitsenkertaistua* ovat selviä muutosverbejä, joissa muutoksen määrä näkyy jo itse verbissä. *kaksinkertaistua*, joka esiintyy kolme kertaa aineistossani, merkitsee 'tulla kaksinkertaiseksi' ja *seitsenkertaistua* 'tulla seitsenkertaiseksi'. Verbi *seitsenkertaistua* esiintyy aineistossani yhden kerran (ks. esim. 23–24).

(23) **Pitkäaikaistyöttömien** eli yli 27 viikkoa työtä vailla olleiden **määrä** kaksinkertaistui viime vuonna 2,6 miljoonaan. HS Talous 10.1.2009

(24) Vauraus kasvoi ja työnteko väheni, koska **suomalaisen työn tuottavuus** seitsenkertaistui vuosina 1950–2007. HS Talous 22.2.2009

3. Lopuksi

Tutkimistani verbeistä kaksi, *kasvaa* ja *nousta*, jättivät frekvenssissä muut verbit täysin varjoonsa. Yhteensä *kasvaa* ja *nousta* esiintyivät aineistossani peräti 75 kertaa, mikä tarkoittaa 85 prosenttia kaikista tutkimistani verbiosumista. Mielenkiintoista on, että kumpikaan näistä verbeistä ei ole selvä muutosverbi. Ne eivät kerro määrän lisäyksestä yhtä selvästi kuin esimerkiksi *kallistua* tai *lisääntyä*, vaan saavat sellaisen tulkinnan vain tietyissä täydennysympäristöissä. Aineistossani kaikki *kasvaa*- ja *nousta*-verbeihin liittyneet subjektitarcoitteet ovat elottomia ja abstrakteja. Lisäksi molemmat verbit saavat adverbiaalitäydennyksiä, jotka kuvaavat muutoksen määrää tai ajankohtaa.

Eryistä huomiota kiinnitin aineistoni kaikkein frekventeimpään verbiin *kasvaa*. Tämä verbi on perusmerkitykseltään prosessiverbi, eli se kuvaa ajallisesti rajamatonta tapahtumaa, joka ei ole erityisesti kenenkään aikaansaama (Pajunen 1999: 51). Kun siis työttömyys, kulut tai julkisen talouden vaje kasvavat, syntyy mielikuva prosessista, joka vain tapahtuu kenenkään edesauttamatta ja jolle kukaan ei voi mitään. Karvonen (1999) mainitseekin, että talousuutisista voi saada sellaisen kuvan, että talous on jonkinlainen mahtivoima, joka toimii täysin ihmisistä riippumatta, eikä kukaan inhimillinen henkilö ole vastuussa talouden tapahtumista, ja näin

ollen kaikki talouteen liittyvät uutistekstit olisivat kirjoittajan objektiivisen ja ulkopuolisen havainnoinnin tuotetta.

Artikkelin alussa mainitsemani graafijargon saattaa olla syynä *nousta*- ja *kasvaa*-verbien runsaalle käytölle näissä talousuutisissa. Tilastojen tai taulukoiden pohjalta kirjoitettaessa ja korkeita ja matalia käyriä tulkittaessa saattaa kirjoittajalta unohtua, että olisikin mielekkäämpää puhua lisääntymisestä, suurenemisesta tai tihenemisestä nousemisen tai kasvamisen asemesta (Viertio 1999: 27). Esimerkiksi luottotappioiden *määrien* voi kuvitella nousevan tai laskevan ainoastaan käyränä diagrammissa. Tosimaailmassa *määrät* suurenevät tai pienenevät.

Jatkotutkimuksessa aion ottaa tarkasteluun myös määrän vähenemistä kuvaavat verbit, tutkia verbien laatua, niiden määritteitä sekä niiden frekvenssiä. Näin olisi mahdollista saada Helsingin Sanomien talousuutisissa käytetyistä määrän muutosta kuvaavista verbeistä laajempi ja yhtenäisempi kuva kuin tämän tutkielman pohjalta. Hedelmällistä voisi olla myös vertaileva tutkimus eri lähteistä saatujen uutisten välillä. Voisi tutkia esimerkiksi sitä, eroavatko talousasioihin erikoistuneiden lehtien artikkelit kielellisesti suurten päivälehtien talousosioiden uutisista.

Kirjallisuuslähteet

- Hakulinen, Auli – Vilkuna, Maria – Korhonen, Riitta – Koivisto, vesa – Heinonen, Tarja Riitta – Alho, Irja 2005: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: SKS.
- Hakulinen, Auli – Karlsson, Fred 1979: *Nykysuomen lauseoppia*. Helsinki: SKS.
- Karvonen, Pirjo 1999: Missä on taloustekstin ihminen? Teoksessa Kalliokoski, Jyrki (toim.): *Teksti ja ideologia. Kieli ja*

valta julkisessa kielenkäytössä.
Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos s.151–167.

Kolu, Riitta 2009: Ostovoima nousee kohisten. Määrän lisääntymistä kuvaavat verbit Helsingin Sanomien talousuutisissa. Kandidaatintutkielma. Tampereen yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.

Leino, Pentti 1999: *Polysemia – kielen moniselitteisyys.* Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

Pajunen, Anneli 1999: *Suomen verbi-
rektiosta. Verbin argumentti-rakenteen jäsenten valinnasta.* Yleisen kielitieteen julkaisuja 1. Turku: Turun yliopisto.

Viertiö, Annastiina 1999: Tilastokieli “alentaa” ilmaisukykyä – *Kielikello* 1/99 s. 27–29.

Aineistolähteet

Vuoden 2009 Helsingin Sanomien viikoloppunumerot viikoilta 1–8.

Seuralla on nyt uusi T-paita!

Rinnassa on Tuhansien suomien maa-painatus, ja oikeassa hihassa lukee Nykysuomen seura. Paitaa on saatavilla seuraavia malleja:

- suora perusmalli naisille ja miehille
- istuva, kapeampi malli naisille ja miehille
- muotoon ommeltu malli naisille.

Värejä on kolme: tummansininen, musta ja valkoinen. Mustan ja tummansinisen paidan painatus on valkoinen, valkoisen paidan painatus taas musta. Kaikkia paitoja saa kokoja S–XL.

Paita tilataan lomakkeella seuran verkkosivujen kautta. Huomaathan, että kaikkia paitoja ei ole suoraan varastossa, vaan niitä tilataan tarpeen mukaan. Paita lähetetään, kun maksusuoritus näkyy seuran tilillä. Tilausvahvistuksen yhteydessä saat tietää, onko haluamaasi paitaa varastossa.



Kuvan T-paita on muotoon ommeltua naisten mallia, ja se on kokoa M.

Paita maksaa 25 euroa. Postitse toimitettavan paidan hintaan lisätään postituskulut (3,50 euroa). Paidan voi hakea myös yliopistolta Yrjö Laurannolta (Pinni B -rakennus, huone 4029) tai Nykysuomen seuran tilaisuuksista. Erikoistoimituksesta kannattaa sopia etukäteen sähköpostitse. Esitä kuitti pankkimaksusta tai varaa tasaraha.

Paidat (mahdollisine toimituskuluineen) maksetaan Nykysuomen seuran tilille.



Oikeassa hihassa lukee seuran nimi.

Tarkemmat maksuohjeet ja muita tietoja voi lukea seuran verkkosivuilta osoitteesta www.nykysuomenseura.org > Kannatustuotteet.

Lisätietoja paidoista antaa Yrjö Lauranto (sp. yrjo.lauranto@uta.fi).

TÄSSÄ NUMEROSSA KIRJOITTAVAT

Salli Kankaanpää
Riitta Kolu

NYKYSUOMEN SEURA RY

**Suomen kielen käyttäjien, opettajien ja
tutkijoiden valtakunnallinen yhdysside**

Puheenjohtaja: Yrjö Lauranto (puheenjohtaja@nykysuomenseura.org)
Sihteeri: Tiina Nahkola (sihteeri@nykysuomen.seura.org)

Yhteystiedot

Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Suomen kieli
33014 Tampereen yliopisto

Sähköposti: kielikuvia@nykysuomenseura.org
Kotisivu: www.nykysuomenseura.org

Jäsenmaksut

opiskelijat ja eläkeläiset 8 euroa, muut henkilöjäsenet 16 euroa, yhteisöt 32 euroa

Nykysuomen seura on perustettu 25.10.1980. Seuran päätarkoitus on kehittää ja vaalia suomen kieltä, sen suullista ja kirjallista käyttöä, jotta äidinkielemme palvelisi mahdollisimman hyvin eri käyttäjäryhmien viestintätehtäviä. Lisäksi seura pyrkii herättämään kiinnostusta kielen tutkimusta, kielen opetusta ja kielenhuoltoa kohtaan.